

DISKUSE, POLEMIKY

Jazyk, "zkušenost"

a

Všecky krásy světa

V Kritickém sborníku č. 1/82 píše Petr Fidelius o knize vzpomínek Jaroslava Seiferta Všecky krásy světa a vytýká autorovi, že se zpronevěřil na draze zaplacené národní zkušenosti, když svůj výpad proti kritikovi Moderní revue Arnoštu Procházce nedoložil či neprokázal argumenty, ale uvedl jej v takové souvislosti, že může vzniknout dojem, jako by měl Procházce dodnes za zlé, že už ve dvacátých letech vystihl zhoubnost pojmů jako třídní či proletářská poezie, zatímco Seifert sám a ostatní mladí básníci té doby, po níž se Seifertovi eventuálně stýská (sic!), tu zhoubnost nechápali.

Fideliov vlastní obor je jazyková kritika. Jeho spor se Seifertem, zdá se mi, po sémantickém zamyšlení přímo volá, ale Fidelius se právě této stránce problému tentokrát věnuje jen zcela zběžně. V první řadě kritizuje Seiferta za to, že se výslovně nedistancoval sám od sebe, od své vlastní minulosti, ale že "jen" vzpomínal a bez kajících korektivů uvedl sebe takového, jaký byl, a Arnošta Procházku též takového, jaký byl, oba v živém střetu.

Okolnost, že Procházka charakterizoval pojmy jako třídní či proletářské umění způsobem, kterému dal vývoj za pravdu, oslnila Fideliu do té míry, že přestal vnímat přirozené ladění Seifertova textu. Vložil si do něho logicismus a kauzální vazby, které v něm nejsou, a špatně pochopil neoportunnost, s jakou Seifert zvolil citát, který Fideliovi tak učaroval. Právě jím ale Seifert zpřítomnil Procházkovu cizost uprostřed těch, jichž kritické názory na ony nepodařené verše, které jsou jádrem kapitoly, v textu následují. Jsou to názory z dnešního hlediska už hodně bizarní, ale právě tím nám tu dobu užitečně zcizují, zatímco Procházka, tehdy živá fosílie, nám ji n e u ž i t e č n ě p ř i b l i ž u j e . Nebo je snad minulost cenná tím, čím nám přitakává, a podezřelá všude tam, kde nám odporuje? Takhle při-

takávačsky nebo zas ostražitě se přece k minulosti vztahuje totalita!

Fidelius spojuje Seifertův odpor k Procházce výhradně s tou okolností, že Devětsil pěstoval kulturní bolševismus, zatímco Moderní revue nic podobného nepěstovala. Takto zaujat rozvinul casu Moderní revue versus Devětsil a v ní strnil Moderní revui, a to pro roli, kterou slova "třídní, proletářské atd. umění" sehrála později, kdy znamenala věci docela jiné. Kdyby se mu sem ta dnes tak snadno zařa ditelná slova nepřipletla, koneckonců by Seifertovu temperamentní invektivu s pokrčením ramen přešel. Zostrážitěl jen proto, že se sem připletla a fascinovala ho, nikoli však jako jazykového kritika, ale jako strážce čistoty národní kultury. To byl rozhodující impuls, když zaujal definitivně stanovisko ve prospěch Moderní revue a v neprospěch Devětsilu, přestože o těchto dvou obsažných kapitálách české poezie - nikoli pseudoestetických nálepkách - jak je z článku Jazyk a zkušenost zřejmé, nepřilíží ví; sám správně poznamenává, "necht (to) posoudí literární historik", ale teprve poté, když už v cause stanovisko zaujal a docela poslepu soudil ve prospěch neposkvrněných a v neprospěch poskvrněných se stejně sterilní principiálností, s jakou se v podobných sporech soudilo oficiálně v letech, kdy kulturní destrukce, o níž se tak varovně zmiňuje, vrcholila.

Petr Fidelius uzavírá svou kritiku podotknutím, že "zmíněný případ je v Seifertových pamětech ojedinělý, a (...) neslušelo by se tedy vyvozovat z něho adresně jakékoli obecnější závěry". To je mimořádně velkorysé. Nato však bezprostředně následuje pět stran obecnějších závěrů o pravdě a zkušenosti, zakončených slovy o zrádnosti návratů k tomu, co ve vývoji propadlo, a starostí o mládež, kterou by takové zrádné návraty mohly znáti!

Jistě by se neslušelo upírat Fideliovi upřímnost a tvrdit, že jeho závěrečné úvahy o pravdě a zkušenosti jsou přece jen adresovány Seifertovi. Na druhé straně nelze přehlédnout, že se přirozeně řadí k tomu, co jím předchází.

Fidelius tu hovoří o pravdě, která se nám zjevuje v čase, a tímto časem je náš život; je to pravda námi dobývaná, nikoli "objektivní" pravdy, které nám předkládají; je dílem našeho života, naší osobní zkušenosti, posléze naší obecné, společné sdí-

lené zkušenosti národní a politické.

Obsah pojmu zkušenost je tu vágní. Ve srovnání s Fideliovými jazykovými kritikami, často pronikavými a vždy podnětnými, je tentokrát vágnost klíčového pojmu jeho úvahy povážlivá. Jeho teoretickou námahu ne lze sledovat s plnou vážností i vzhledem ke skladbě článku. Teoretizuje pracně, byť v plynulých větách, o osobní zkušenosti, a nepochopil ryze osobní původ té, kterou má před sebou; teoreticky odmítá "objektivní", osobně neprožité pravdy, a navrhuje sníženou známku z chování básníkoví, který nevyčistil a neopravil minulost, složenou z autentických zážitků, svých a své generace a své národní kultury a své skupiny v ní.

Kritická selekce či reflexe, která tvoří přirozený doprovod onoho dobývání "zkušenosti" a pravdy, musí nutně probíhat jinak než v podobě netolerantních, ostražitých domluv. Subjekty osobní zkušenosti nadosobního významu pak bývají osobnosti, které si uchovaly svou integritu, tedy i svou duchovní totožnost. Neuspokojují proto objednávku ani z té, ani z oné strany, neboť jejich paměť a obraznost tvoří svorník příliš mnoha ohybů dějinné spirály. Jen oni vědí, v kterých místech ten svorník drží a ve kterých puká, a tím spíš si do věci svého svědomí a ducha nedají mluvit.

J. Vohryzek

Vstřícnost moralizujícímu founovství ? (K otázce polemického stylu)

Pan Florestan uvádí svou "odpověď" na můj Posun po šikmé ploše (viz Kritický sborník 82, č.1) drtivým tvrzením, že prý jsem se tu dopustil "závažných chyb nejen metodických, ale i faktických". Namýlím-li se, je v polemice obecně přijatým pravidlem, že jestliže někdo něco tvrdí, měl by být také schopen své tvrzení prokázat. Jestliže někdo někomu vyčte blíže neurčené množství "závažných chyb", a nedokáže mu pak ani jednu jedinou, je tu zajisté důvod ke stížnosti. Nuže, právě takovou stížnost musím bohužel vznést proti počínání p. Florestana.